

KAREL HYNEK MÁCHA

ZLOMKY POVÍDEK¹

Klášter Sázavský

Hory velebné! odvěčná jak hrdě zdviháte čela k zamračenému nebi; neskonale jsou dny pobytu vašeho! – Zčeřená řeka líbá patu vaši – mnoholi vln již přenesla lískali vašeho lůnem?! – Kolikráte klesli lesové – roucho vaše – pod ranami obyvatelů vašich? A ti, o nichž hlásati bude pověst má a kteřížto druhdy bydleli mezi vámi, kam zašli? V prach – v prach proměnění jsou, vichřice jimi pohrává po tváři země! –

Po obou březích slavné Sázavy stojí hustě porostlé hory, nešířoký tvořící dol. Po pravém břehu – právě při řece – jest klášter Sázavský, kolem něho se zahýbá řeka a ze dvou stran zhlížejí se stěny klášterní v tichém toku.

Krásný večer vzešel nad dolem tímto, bylo to na konec července roku 1108. Růžové červánky planuly nad západními horami, a zhlížejíce se spolu s právě rozžehlou zvířetnicí v zrcadelném toku, rudě barvily tiché zdi klášterní i vysoko strmící věž a gotického kostela šeré stěny, kterýchžto obraz taktéž hluboko stopen byl v jasných Sázavy vodách. Za klášterem vzhůru po horách táhly se temnomodré lesy, až tam, kde na temně jejich nejvyšším jednotlivé černé jedle strměly při obzoru růžového nebe. Po levém břehu – právě proti klášteru – něco vyšší vystoupala temně porostlá hora, a v stínu jejím vedla po nižším kopci nad samou řekou úzká, šípkovými keři zarostlá pěšina vzhůru na temeno hory k osamělému kříži, pod nímžto na dvě se rozdělivši, v levo do dalekých – nepřehledných padala lesů, v pravo po temenu hory ustavičně nad řekou vedla přes Hrádek ku hradu Dubu.

Hlubokým tichem večerního dolu ploula líbá vůně votavy z pobřežných lučin, jednotliví z různých stran přicházeli mniši po břehu Sázavském a zmizeli ve branách klášterních. Konečně nikdo nešel; – víc a víc se šerilo, a poslední se zhlížely požáry ve vysokých úzkých oknech kostela i v uzounkých okénkách tichých cellí mnichů. Lehké modravé stíny poletovaly nad temnými lesy a jen vrcholky hor ve mdlém růžovém lesku se skvěly, hlubší a hlubší rozkládalo se ticho nad divokrásnou krajinou, a slavná letní noc rozněcovala zponenáhla své hvězdy po rozsáhlém temně modrém nebi.

¹ Převzato z: Mácha K. H. *Romány a povídky*, Praha 1906 (redakčně upraveno).

Teď ještě jeden z hlubokých lesů vycházel mnich. Šedá brada jeho, po černém oděvu řeholním plynoucí, jevila vysoké stáří; shrbený o sukovitou hůl se podepíraje, přicházel krokem zdlouhavým po pěšině, která po temenu protějšší hory právě nad řekou vedla k osamělému kříži. Dostoupiv nejvyššího pahorku hory této, na němžto vyvýšeno bylo dřevo spásy, zaslechl k modlitbě zvoucí hlas klášterního zvonku. Nepohnut zůstal státi, a upustiv podporu svou i sepiav třesoucí se ruce, hlasitě se modlil modlitbu Páně.

Umlkl opět zvonek klášterní; velebný stařec domodliv se, pozvedl sukovitou hůl, a stoje i žehnaje na vše strany před sebou ležící zemi, hleděl smutně přes rozsáhlé daleké hory, až tam, kde v rozlehlých rovinách mdle se bělaly dřímající! vsi daleko – daleko za lesy vzdálenými.

„Dobrou noc, vlasti má!“ přál stařec hlasem srdečným, a zdlouhavým krokem bral se s kopce dolů po pěšině mezi keři šípkovými k Sázavskému břehu.

Časem celý skrytý zmizel mezi křovinami ve hluboké stezce, časem zase volný průhled maje, pohlížel na tichý před sebou důl.

Tak přišel k břehu, a na malém, z několika silných dřev svázaném vorku přeplaviv se přes řeku, vešel ve brány kláštera, a celá krajina stála bez znamení života v okrsku svém.

Tak zůstalo asi půl hodiny, a hrůzoslavné ticho dřímalo nade hvozdy hor dol broubících, jen časem přerýváno smutnodutým voláním budícího se ptactva nočního.

Tak jemný byl pohled na krajinu tuto, tak tklivý cit zmocnil by se srdce osamělého poutníka, kdyby s pahorku pod křížem protějšší hory byl patřil přes daleké hvozdy v roviny vzdálené, aneb v tichý důl a v míhavé světlo dolem valící se řeky, žeby horké slzy prolévaje nevěděl, co mu úží ňadra sevřená a co nutí zraky jeho k pláči. Kdo vysvětlí hluboký tento bol, probuzený pozdním večerem v srdci lidském, kdy osamělý opozdil se člověk ve krajině krásné? Jest to touha ve kraje, kde se rodí světlo? aneb v kraje, kde světlo umírá? – Touha, o které Byron psal v následující smysl:

„Kdo obrátil kdy k nebi zhůru hled
i nevrátil se smuten k zemi zpět? –
Nepřál si perutí, by rychlý let
jej nesl tam u věčna světla svět?“

Či jest to myšlenka, že i nás po strastiplné pouti hluboké to ticho pojme ve klín svůj, že i nám hlubší nastává noc, nežli teď se blíží nade krásnou zemí? – Jest to žel vědomí, že přijde

opět, že se vrátí krásný večer ten nad krajinou krásnou, a bude čas, kde jej oko naše více neuhlídá? – Jsou to slze smutku, že i tato krása pomíjející jest životu našemu? – Kdo odpoví na otázky tyto?

Dávno – dávno již přestalo bít srdce mnohé, v němž jednou aspoň byl se rozhostil tento cit; dávno – dávno obrácena v prach jsou řádra, jež byl úžil smutek takový: – na otázky tyto však ještě nikdo neodpověděl. Takovýto snad též byl cit, který teď se obrazil v oku – –; však málem bych byl opominul na jeviště děje našeho uvést člověka, o jehožto citech již již chtěl jsem psáti.

Jak již tedy praveno, uplynulo asi půl hodiny od toho času, co byl šedý mnich zmizel ve branách klášterních; jasně již sem tam míhaly se hvězdy po hlubokém modrošerém nebi a plačící paprsek jejich poletoval po dalekých lesích i po nízkém hustém křoví pobřežních strání. Jediný široký temnorudý pruh červenal se nade dolem na západním nebi, a – tak se u míhavém světle tom zdálo – nesmírně vysoký klášter i kostel gotický strměly v jeho záři plamennou.

Potřetí a naposled teď zazněl zvonek s vížky kostelní, v rozléhajícím se jeho stříbrozvuk mísil se trudný, jednozvuký pískot zpěvů přednočních a pak umíral nad rozlehlými hvozdy.

Okolo hustého křoví na břehu Sázavy, právě kde se řeka ku klášteru zahýbá a odkud poprvé rovná je vyhlídka na dlouhý dol Sázavský, ploul malý člun po hladkém tajemnoskvělém toku tiché řeky; v předu jeho s rukama sepiatýma klečel šedý stařec, hlavu maje odkrytou, šedivé dlouhé kadeře ležely jednotlivě na šíji jeho, a jen některá z nich visela, skloněna na sepiaté ruce, s hlavy k nedlouhé šedivé bradě, a ani nejlehčí větříček nehýbal jimi; nad lůnem řeky vanul jen zvonku zvuk.

Velebná byla starce tvář; kdoby však u světle něco pozorněji byl si povšimnul obličej jeho, bylby spatřil hluboký v očích zármutek a na vysokém vráskovitém čele pamět a vědomí mnohých a těžkých utrpení. Teď sice v celé jeho tvářnosti jevila se hluboká pokora a odevzdání, jindy však – ač ne často – jako by blesk přelétl – prozrazoval obličej jeho jiné city. Pevně se sevřeli v okamžích takových rtové jeho, náramnou jevíce přísnost, více ještě svažtilo se čelo, v pozvednutých očích planul hrdý oheň, a celá postava hrději vypnutá pravila jej něčím jiným býti, nežli prozrazoval nynější sprostý, ač čistý oděv.

Nebyly však časté takové výjevy, obyčejně s šíji skloněnou, a ač zamračen, přece s výrazem oddanosti v osud svůj stával stařec, a zdálo se, že těžce nese života svého břímě.

Oděv jeho byl hnědobarevná kazajka, takové též po kolena dosahující spodky a rohaté střevíce; čepice z medvědí kůže ležela u kolenou klečícího. Podoběn byl rybáři vracujícímu se

z lovu aneb spíše teprv na lov vyjíždějícímu; tak i loďka rybářskou se zdála, ač v ní žádných rybářských nástrojů a potřeb nebylo.

Klečel vpředu malé této loďky, hlavu šedou na sepiaté ruce maje skloněnou; hlasitě se modlil při zvuku večerního zvonku, a sklopené oči jeho patřily v temný řeku klín k obrazu zvířetnice, která z temnomodrého shlízející nebe, ustavičně před člunem plouti se zdála...

Valdek

Co to tamhle – prosíme tě,

pastýři! pověz,

co to tamhle se vypíná,

za zbořenou věž?

Okolo ní zřícenina

kamení seje,

a z jejího klína vrchol

borový chvěje.

Šnair.

Pod Karlovým Tejnem v hustém lese přivítala hlasně kukačka slavné jarní jitro; vesele zněl ranní zpěv kosů a drozdů tmavými lesy, z nichžto jako i z rychlotoké Berounky ranní vystupovala pára; hlasně kvákali havrani, nad černými se vznášející lesy, když dva pocestní po skalnatém břehu Berounky blíže Karlového Tejna ku Berounu se ubírali.

Jeden z nich již velmi sestaralý, krátké zvířecí spodky maje a zelenou kazajku, klobouk široký v učerněný obličej vtisknutý, táhl za sebou nemalý trakař, na němžto, jsa uhlíř zavaldecký, do Prahy každoměsíčně uhlí dovážel, za stržené peníze opět rozličné potřeby domů přivážeje, což i tenkrát učinil, a teď právě domů, to jest do své chalupy v hlubokém lese za Valdekem se navracel.

Druhý byl hutník z Komárova, as padesátiletý, černě zarostlý vysoký muž. Kazajku svléknutou měl hozenou přes ramena a rukávy od košile až po ramena vyhrnuté, takže sílu

jeho žilnatých rukou lehce bylo poznati. Čas po čase za řeči s svým spoucestujícím srážel svou holí kamení dolů s břehu do řeky.

Právě přicházeli k místu, kde se vrchy, obkličující Karlův Tejn, dělí, takže nejvyšší věž jeho jest k dohlédnutí, když nádenník z Komárovských hutí takto počal: „Slyš, uhlíři, poohlédni se na Karlův Tejn; jak ta věž divně mezi tou ranní parou vůkolních lesů vyhlíží, jak by tam v povětří vystavená byla.“

„Máš pravdu, Josko,“ odvěce uhlíř; „ale musí to být nesmírná výška, ty vrchy kolem jsou tak vysoké a ta věž je přece převyšuje. Zdaž asi náš král teď jest bytem na Karlovém Tejně?“

Hutník: „Tuším, že sotva; ty časy zašly, kde jeho slavný otec na svém Tejně více než kde [jinde] přebýval. Nynější král má v Praze co dělati, by tam pokoj mezi měšťany udržel; neb jsou s ním velmi nespokojeni.“

Uhlíř: „A co opět proti svému králi mají? – Každé chvíle jim něco není vhod. To král ne aby při nich králem, ale služebníkem byl a vše jim po vůli činil.“

Hutník: „Tomu ty čerta rozumíš! – Železo jest tvrdý kov, ale náš král jest ještě o mnoho, tvrdší. U něj není hlava více než co vrbový peň.“

Dnes ji ještě máš, a zejtra bez vší příčiny jsi na poručení královo o hlavu kratší. Tak se to teď děje v Praze. – Není tomu ještě deseti let zouplna, co nechal Jana Nepomuckého v noci s mostu hoditi. – A proč? – Že svou povinnost konal! Že mu nechtěl vyzradit zpověď královny! Pak Němcům více přeje než Čechům, proto také na něho velmi laskavi nejsou Pražané; není na tom dosti, že nevinné hubí: vinni co jsou, ti zajisté zůstávají bez trestu. Loupežníků máš po zemi, jak by je našil. I páni i rytíři nestydějí se za takové řemeslo. Tu máš ku příkladu vašeho Valdeckého.“

Uhlíř: „To máš pravdu, Josko. Tent' leží ve dne v noci v lese, kdy jen jakého kupce očekává, navzdor pláči a prosbám své dcery; ta jen ještě časem že některému, jenž v klepetách starého Valdeckého uvízne, opět z nich vypomůže. A ještě o trestě od strany krále, ač dosti často na Žebráce bývá, ani zmínka se neučinila.“

Hutník: „Tu to vidíš. – Jen jednou vím, že král jednoho z těch pánů potrestal. Byltě to Markvart z Vartemberka. Ten bydlel na Žlebích a odtud' veliké a velmi často činil kupcům pražským škody, kteří tak dlouho krále o pomoc a aby tomu přítrž učinil, žádali, až se král posléz rozhněval a tam Jana Paběnického, pak Koloveckého z Břízy a Janka z Šanova poslal, by mu to zapověděli. Těm dal odpověď, že chce s králem o tom ústně promluvit; po jejich pak odchodu tropil to hůře než dřív. Tu král nevěděl jiné pomoci, než že proti němu poslal Jiříka Mutinu z Skalky a Matěje Dobrovodského. Já byl tenkrát bez služby, i přijmul jsem

pod nimi službu a táhli jsme proti Žlebům, které jsme dobyli a rozbořili, mimo to jsme ještě Rohožec a Zbiroh vzali; načež jsme přišli k rozpuštění, a já tady v Komárovských hutích chalupu koupil a službu dostal. To máš teď as osm let.“

Uhlíř: „Jakpak ale přišlo, že teď zas jsou měšťané s králem nespokojeni?“

Hutník: „Jak jsem ti již povídal, přeje král více Němcům nežli Čechům, z čehož se Čechové nemálo horšejí. I scházeli se Čechové a radili se, jak by mohli ty Němce svrhnouti, ježto král konšelami nadělal. To se král dozvěděl, dal nějakého Jana příjmím Hejtmánka od Bílého nedvěda, pak nějakého Jiříka od Zlaté husy vzíti a stínati, taktéž purkmistr Pražský brzo nato byl s'at. Tak měšťany proti sobě popudil. Však i u pánů jinač nebylo. Těm také kde mohl škodil, pak od hry ke hře, od kratochvíle ke kratochvíli se potácel, o zem se ani za mák nestaraje. Tu si páni někteří položili sjezd v Králové Hradci, chtějí krále za to žádati, by se země více ujímal; král pak dozvěděl se o tom sněmu, dal Hrozka na Čbáně a Jiroše na Hradišti skrze to sněmování vzíti a stínati. Tak zas i pány sobě učinil nepřátely; a by své ukrutnosti korunu konečně na hlavu postavil, dal druhého kněze bez příčiny do Vltavy hoditi. Tu i páni i měšťané proti němu se zvedli, on pak z Prahy ušel na nový hrad, jež si dal za Vyšehradem postaviti, a teď buď tam, buď na Žebráce přebývá; měšťané pak hledějí jej kde můžou v svou moc dostat, pak by se mu zajisté šeredně odsloužili. Tak to teď v Praze vyhlíží.“

Uhlíř: „A když jsme tam včera byli, zdálo se všecko tiché být.“

Hutník: „O to ty se nestarej; – to víš, před největší bouří bývá vždycky nejvíc ticho, ani větřík nevěje. To máš v Praze; na venku to líp nevyhlíží. Páni vědouce, že král žádné moci nemá jich potrestati, loupí a chytají bohatější pocestné kde můžou, a přitom ještě také králi na službu pasou.“

Karlův Týn

Což na věky se zamknou

brány tvé, ó ctnosti velebná!

člověku, vykročí-li kdy z nich?

Zdaž na cestu mu nemožno vyniknouti,

z které již se byl vyšinul?

Angelina.

Půlnoc kryla šírou Českou zem, právě hlásný oznamoval dvanáctou hodinu, když mladý jezdec na hrdém oři z brány Oujezdské na silnici, která z Prahy na Zbraslav vede, vyjížděl. Hluboko se uklonil vrátný, bránu za ním zavíraje, a stěžeje těžkých vrat co poslední chropot raněného temnou nocí zněly. Jak bylo viděti, dokud pochodeň, kterou strážný vzhůru držel, jezdce osvěcovala, byl tento vysoké postavy, temné kadeře poletovaly kolem krásného obličejce, a skrz ně, co blesk černými mraky, proráželo plamenné oko jezdcovo, zdali černé neb modré, nebylo k rozeznání; – tmavé barvy byl oděv jeho, černé pero klonilo se s čapky skvostně ozdobené, a lesklý meč řinkaje odrážel se od stříbrné ostruhy.

Povyjeda na silnici, spěchal kůň jeho dlouhým skokem, až se od podkov jiskřilo a dusot se rozléhal šířinou pokrytou nocí; kdy však sešel se silnice a přes suchopar rozlehlý mezi silnicí a Vltavou volně krácel, takže krok jeho slyšeti nebylo, zdálo se jezdcovi, jak by někdo rychle za ním pospíchaje, jej dohoniti hodlal; ohlížeje však se, pro šerou noc nemohl ničeho za sebou rozeznali.

Jinoch naproti skále, na které za řekou hrdý vzhůru strměl Vyšehrad, přijeda, zarazil, a hledě na druhou stranu, za dlouhou chvíli tiše zůstal státi. Za vzdálenými horami právě vycházel měsíc a prohlídal jetvemi hustého zálesí, však jen časem šeril na řeku černou, zastřený jsa časem roztrhanými oblaky, a báně Vyšehradské dlouhý po Vltavě síly stín; porůznu se míhaly co skrz tmavou roušku hustou mlhou bledé hvězdy; – ticho vůkol; – nad Vyšehradem i nad celou Prahou, jenž v prvním, uspána mutnou jednotejnou písni Vltavinou, dřímala usnutí, rozprostřel pokoj, časům těm neznámý, perut' svoji; kolem ani znamení života, jen nad řeku, kde hrobní Vyšehradu dosahovala kaple, osvěcovala časem lampa dohořívající okénka okrouhlá, časem beze světla jen se míhala.

Hlasitě vzdechl jezdec: „Vyšehrade, sláva tvá zachází!“

„Zachází!“ v tom se ozval hlas, jak by od protější skály odražený dutě odpovídal ohlas, však mnohem hrůzněji a smutněji, nežli jinoch to byl vyslovil, a vysoká se postava před koněm zdvihla, z rozevřené jak by vystoupila země.

V tom vykročil z šedých mraků měsíc, a jinoch spatřil vysokého, v červený plášť zahaleného starce před sebou státi, an se o dlouhý meč podepírá; – hrůza jakás, nikdy necítěná, lila se z vráskovitého, šedě obrostlého, nanejvyš však vážného obličejce v jasný zrak jinocha a jasným zrakem v jaré srdce jeho; ba i kůň uleknutý nazpět odskočil.

„Jako světluška na druhé straně,“ pravil dutým hlasem starce, „tak Vyšehradu zachází sláva; Přemyslovců slavný v zapomenutí přišel rod, a toho z nich, který ještě žije, hrozí se i ten, kterému se koří; – než v brzku sklesne Vyšehrad a pohřbí jej i vlastní slávu svou!“

Přitom pravou rukou na Vyšehrad ukazuje, jiskřícím zrakem hleděl po silnici ku Praze.

Jinoch následoval prst starcův a obrátil zrak svůj na Vyšehrad, jehož temné, zpustlé věže se koupaly v stříbrném světle paprsků měsíčných – lehký obláček měsícem polity rozrážel se o nejvyšší věž, jejížto dlouhý stín se rozložil přes řeku po vybledlé půdě; jako zeď hřbitovní stály hradby bílé a za nimi temné stavení co náhrobek zapomenutého reka, na němž jasně měsícem osvětlená okna modravě doutnaly co žertvy zapálené po něm tajemnými duchy.

„Kdo jsi,“ obrátil se jinoch k starci, „že zde bloudíš co přístrach noční a děsíš krev z obličejů samotného poutníka?“

„Samotného pravíš?“ rce starce; „ohledni se!“

Ohledl se jinoch, a nevysoký, ale ulehlý muž, černě zarostlý, blížil se s tasenou dýkou v ruce bezzvučnými kroky; vida však, že se jinoch, sahaje po meči, ohlíží, a uzřev starce, vyzval: „Starce, chraň se pomsty!“, pak rychlým krokem kráčel ku břehu a vrhna se v řeku, dlouhými tahy na druhou stranu ploval.

Mlče sáhl jinoch po svém luku; starce však ruku mu zadržuje, pravil: „Nech jej, rukou tvojí nemá sjíti, hodina jeho nevypršela ještě,“ pak za plovajícím silným volal hlasem: „Až slunce bude vycházeti, shledáme se v Jakubovém mlejně!“

Duté „ano“ zavznělo z vln, pak zas bylo kolem ticho.

Načež opět k jinochovi se obrátiv, vece: „Viasilji, Viasilji, nejezdi tak neopatrně v krajích těchto, sice nad mrtvolem tvým plakati budou Vitold i Korybut, i – – smutná Bohdana!“

„Ha, kdo jsi?“ s podivením zvolá jinoch, „kdo jsi, že známo tobě tajemství mé?“

Starce: „Kdo jsem, těžko mi říci; – předkové moji vládli na Vyšehradě žezlem i mečem; já – mečem – i králem!“

Viasilji: „Já jsem tobě povinován životem svým; rci, jak lze mi se tobě odměniti?“

Starce: „Mně se odměniti, to tobě nelze; – co svět tento může dáti, mně jest ničím. – Však tou samou cestou vede nás oba pouť naše, ty hodláš v klášter panenský –“

Viasilji: „Ha! i to víš?“

Starce: „Já jdu na Zbraslav; tvůj-li kuň volným krokem půjde, krácejme spolu tak dlouho, až tam, kde Vltava s Beroučkou se schází, nám bude se rozejíti. – Pout' má mne vede k hrobu přítele mého i krále, – nežli jitro bude svítati, musím býti blíž Prahy; – ty beztoho také dříve

nepřijdeš v klášterní chrám, než první papršlek sluneční, proto vůle tvá jest-li v tom, vejdi se mnou v hrobku Václava krále.“

Viasilji: „Dávno jsem přál viděti muže toho, který tak málo vážil sobě koruny i cti královské; – klášter Zbraslavský tehdy kolébkou snů a hrobka tamnější svědkem jest nicosti jeho?“

Starec: „Na žádost přátel jeho, obávajících se, by od rozlíceného lidu tělo jeho (s úsměchem) po smrti ještě pohaněno nebylo, odvezl jsem jej tajně po vodě do kláštera Zbraslavského a připravil jsem mu byt podle manželky jeho, královny Johanny. Byla jasná noc, jako dnešní, kolem slavné ticho, jen stříbrné vlny provázely pohřeb náš a hlučná Vltava zpívala nejlepšímu králi píseň pohřební. Ó, vpravdě, to byl pohřeb královský!“

Nato umkli oba a ostrým krokem spěchali k Zbraslavu.

Oblaky se rozprchly a měsíc stál jasně na nebi; hvězdy se zhlížely v krůpějích rosných po listí křoví na mezích cestu broubících i v řece rozlehlé; kolem, jako vše by vymřelo, jen časem lehký člunek spěchal okolo nich po řece dolů. Jinoch ohlížel se na vše strany krajinou, starec, ničeho si kolem nevšímaje, hleděl v zem. Starec tento býval někdy katem u Václava krále a spolu přítelem jeho. Mezi praotce své počítal Václava III. řího, krále Českého, který jakožto král Uherský, ožralství i životu nepořádnému oddaný z dívky padlé zplodil syna, a nadav ji statkem velkým v království Uherském, nevšimal si jí více. Syn tento byl otcem předjmenovaného kata, kterémuž jinochovi 15ti letému na lůžku smrtedlném vyjevil, že z levého boku Václava krále pochází a tudy že prut jest z kmene Přemyslovců, vladařů království Českého. Smutný, matky již dávno nemaje, teď i otce zbavený, zůstal osamělý jinoch; a strašné myšlenky křížily se duchem jeho; až posléze, prodaje statek od otce mu odevzdaný, uzavřel jiti v zemi Českou, aby pohleděl na kolébkou otců svých.

Úsilím všecken lid vznojen

i každý meč krví napojen,

jenž jest krví poplul tako,

že nemóž v nožnice níkako.

Český Aleksander.

Po smrti krále Václava čtvrtého vznikly v Čechách strašlivé rúznice; – nejen že pro víru mnohé bylo krveprolití, ale i příčinou volení krále mnohý byl boj. Jedni, nazvíce ze stavu panského, žádali míti Zikmunda, bratra Václavového; druzí volili Korybuta, kníže Litevské; jiní dokonce bez krále býti chtěli, řkouce, že svobodnému lidu Českému neslušno krále poslouchati. Po celé vlasti, ztud, kde Vltava se rodí, až ku kolébce vážného Labe, rozléhal se strašný války hluk, a země Česká, co Médea druhdy, honosila se vraždou vlastních dítek; – nebylo noce, v níž by rudý požár nebyl zvěstoval, že buď klášter neb ves, ba i celé město, zapálené vztekem nepřátelským, popelem lehá. Mezi tím časem přijelo kníže Korybut na žádost měšťanů Pražských s strejcem svým, mladým Viasilím do Prahy, přivedouc s sebou pět tisíc zbrojného lidu Litevského, načež se i Pražané s jinými městy usnesli jej veřejně na náměstí staré Prahy korunovati. Tomu však se páni protivili; a když Pražané proti vůli jejich tak učiniti usilovali, vzavše korunu s jinými ozdobami královskými, tejně na Tejn Karlův ušli, před kterým však Pražané se položivše, jej ve spolku s knížetem Korybutem i s pomocí Litvínů jeho mocně dobývati počali.

Bylo to roku 1422, když dva z měšťanů Pražských, kteří obležený drželi Karlův Tejn, pod rozlehlým dubem v hlubokém lese odpočívali, spolu rozmlouvajíce.

„Věř mi,“ pravil první, muž vysoký a zarostlý, jemuž jméno bylo Hora, „že skoro již mne omrzelo zde ležeti a každé chvíle hotov býti buď zdraví své neb dokonce život svůj ztratiti; a proč? že chceme Korybuta za krále míti, a že koruny nemáme, níž by jsme ho korunovali. Zdaž by nemohl býti králem, nejsa korunovaný, než aby za tak dlouhý čas, a to ještě nadarmo, jsme ji zde dobývali; a chce-li korunovaným králem býti, nechť si zde leží a koruny dobývá; my by jsme lépe učinili, kdyby jsme se domů k zanechanému řemeslu navrátili.“

Načež druhý, meč vytasený otíraje a pilně ohledávaje, odpovídá: „Nebud’ pak tak vrtkavý; jednou jsme tomu chtěli, zdaž podruhé máme tomu nechtíti? Nehodno jest muže tak lehce prvé vyvoleného teď zavrhovati a více nemíti do sebe stálosti, než ji žena má. Nech ještě několik takových outoků přijiti, jaký byl včerejší, a Viasila tak statně bojovati, jakž to včera činil, a Karlův Tejn před Korybutem skloní svou zpupnou hlavu a uzná jej býti zrozeným ku kralování.“

Hora: „Nech však ty zas obležené tak statečně se brániti, jakož se i včera dělo, a slibuji ti, že při každém outoku tolik pořídíme, co při včerejším. Rád bych však věděl, co za dívku to sobě tak srdnatě počínalo? Obzvláště zdá se dobře s prakem zacházeti a ani jediný kámen z jejího praku nadarmo nehučel; však Viasilovi vždy se zdála vyhýbati, který, jak se mně vidělo, ji jen hledal. Sotva že blíže první brány bašty byl by zlezl a nemalém tak se do hradu

byl dostal a ji tak svým mečem dosáhnouti mohl, ustoupila, zastaná nějakým neznámým rytířem; však brzy u druhé věže, kde studna jest, se ukázala. Ona ještě poslední na hradbách dlela, když my již k odstoupení přinuceni byli a i obležení až na několik strážných se byli odstranili.“

Načež druhý, muž nevelké postavy, však velmi ramenatý, černá brada vyvýšovala hrůznost bledých lící jeho: „Jest to dcera Viléma z Bozkovic, jenž s oblehnutými v zámku zavřen jest, a jehožto ona, kde on pro své stáří již bojovati nemůže, tak statně zastává a nám tak velkou škodu činí; však pravím tobě,“ a přitom se mu hrůzně z černých očí jiskřilo, jenž hluboce pod tmavým obočím ležely, „pravím tobě, že včera posledně buď ona s hradeb odešla, buď já od outoku posledně jsem se vrátil; neb v budoucím outoku hodlám jen jí hledati, a uhlídám, zdaž i mně se vyhýbati bude; a pak buď já, buď ona, jako že se Hedvik jmenuji!“

A v pevně sepiatých rukou obnažený meč i očí svých k nebi pozdvihna, za dlouhou chvíli tak stál, jak by slova svá strašlivou a tichou přísahou ztvrditi chtěl.

Byl to Ján Hedvik, vůdce Pražanů, který již dlouho závistivě hleděl na zmáhající se slávu Viasila a Johanny dcery Bozkovice, nemoha toho snést, by se jméno dívky nad jeho vzneslo.

„A pak,“ obrátil se opět k svému druhovi, „padne-li ona, dlouho již hrad nám vzdorovati nebude, neb ona jest takřka duše obležených a bez ní dávno již byl by hrad v naše ruce odevzdaný; však padnu-li já, pak nenechte se odstrašiti; neb, jak se mně zdá, mnoho zásoby již v hradě nebude, a hladem přinuceni vám odevzdají hrad; a pakliby i tenkrát mne mé mínění klamalo, tehdy aspoň mně přislib – neb padnu-li, nebude žádný jiný vůdcem, než ty, leč by jsi byl dříve padl – že do zimy zde dočkáš, která beztoho již příliš vzdálena není.“

Mlče podal jemu Hora ruku, a za dlouhý čas tak stáli, jeden každý se jinými obíraje myšlenkami.

Po chvíli však opět počal se tázati Hora: „A padne-li i Korybut? neb padne-li on dříve než ty?“

Hedvik: „Padne-li, tehdy odsud' odtrhneme; padne-li však on později než já, tehdy pohřbete jej v hlubokém lese podle hrobu mého, tam kde k východu pět dubů do půl kola stojí; a pak nalezne v zemi té, do které byl přišel koruny dosáhnouti, co dražší jest nežli koruna a co nikde ve světě nenalezne – pokoj.“

Opět nějakou chvíli trvalo ticho, jen časem prozvukoval vzdálený drozd aneb kukačka volala z hlubokého lesa své vlastní jméno.

Hora: „Slunce již jest vysoko, daleko nebude od sedmi hodin, skoro aby jsme se vrátili do ležení; neb nevím, nebude-li třeba i dnes začítí a k outoku hnáti, dříve než se obležení zpamatují.“

Hedvik: „Prozatím dost bylo včera krve vylito, a třeba jest, by i naši sobě poodpočinuli; několik již nocí minulo, že někteří ani oka nezamhouřili, a za ten celý čas, co zde ležíme, nebyl ještě jediný den, v kterém by bylo lzelo sobě odpočinouti. Však slyš, zdá se mně, jako by se někdo blížil.“

Po malé chvíli bylo slyšeti rychlé kroky a chrastění křoví shýbaného se blížícím; rozevřely se větve a Prokop Otík vystoupil.

Hedvik: „Co tě sem vede, Otíku? Stalo se něco vležení? aneb jen maně sem přicházíš?“

Otík: „Hledal jsem vás; mám vám něco oznámiti. Sotva že ráno slunce vyšlo, vyvýšili obležení u přední brány bílý prapor.“

Hedvik: „Snad nechtěli již vzdáti hrad?“

Otík: „Kníže Korybut poslal mne se tázati jich, co žádají; a já mu přinesl za odpověď, že žádají o dovolení, by mohli bezpečně někteří z nich k němu poselstvím přijíti, což jim i dovoleno bylo. Přišedše do ležení, hledí příměří na sedm dní dosáhnouti.“

Hedvik (rychle a zpuřně): „Snad jim to i bez mé vědomosti povoleno?“

Otík: „Nikoliv, nýbrž Korybut dal jim za odpověď, že chce dříve rady tvé poslechnouti; proto jsem k vám poslán, by jste se buď oba, buď jen Hedvik do ležení vrátil.“

Hedvik: „Tedy zde zatím pozůstaňte; já se v krátkém čase k vám opět vrátím.“

Odešel. Otík sedna si pod dub k Horovi, vytáhl lahvici vína; věda, že se Hedvik tak brzo nevrátí, činil přípravy k snídání, ku kterému se Hora dlouho nutiti nenechal.

Otík: „Věřu, tady v ležení aby jeden vše s sebou nosil, což já také vždycky činím; neb teď myslím, že budu snídati, a již jsem k něčemu volán; a tak není jeden ani chvíli jistý. Protož vždy všecho s sebou míti jest mé heslo, a kde příležitost k tomu, tu snídám, obědvám neb večeřím, ba i v některý den vše najednou činím.“

Hora: „Tvé víno jest výborné. Kdepak jsi se ho zde v ležení dopídil?“

Otík: „Jako bys nevěděl, že ve víně obchod vedu! Teď arcí ne zde v ležení, ale v Praze; a proto také začastěji mně z domova nějaké sem zašlou; neb oni vědí, že já bez vína jako ryba bez vody.“

Co ti zatím zde spolu rozmlouvali, blížil se Hedvik k ležení, a vida zdaleka Karlův Tejn, v jakémsi bolném předtušení zvolal: „Ó, by raději již bylo dokonáno, co zde snad i nepravě

jsme počali; neb majíce korunovaného svého krále, jiného jemu na vzdor chceme korunovati!“

Přišel v ležení, rovnou cestou kráčet do knížecího stanu, kde Korybuta, Viasila a těch sedm poslů z Karlového Tejna našel. Korybut, muž asi čtyřcetiletý, vážného vzezření a skvostně oblečený, seděl uprostřed stanu; za ním stál strejc jeho mladý Viasil, jinoch vysoký a silný, málo sehnutý podpíral se o svůj dlouhý meč; černé kadeře visely přes obličej jeho. Jeho modré oko 250 bylo upřené na jednoho z poslů, který hledí přílbice, již byl na první vzhlednutí Viasil za svou, při jednom výpadu obležených ztracenou, poznal, spuštěné maje, při východu stanu stál. Též i on s Viasila oka nespustil. Rusí vlasové vyhlídali pod přílbicí a z hloubí hledí vynikali co papršky jasného slunce jeho zraky. Zdál se velmi mladý býti.

Po nedlouhém rokování jest jim příměří na sedm dní přivoleno, načež se poslové, doprovázeni mladým Viasilem, nazpět ubírali. Na té cestě připojil se Viasil k mladému poslovi, který jeho přílbici nesl, a hleděl ji od něho zpět dostati, hojně výplaty jemu přislubuje. Však nadarmo; sotva že se o tom zmínil, to onen obouma rukama, jak by mu ji Viasil s násilím chtěl odtrhnouti, přílbici chopil, a s nepochopitelnou rychlostí beze slova promluvení dával mu k srozumění, že se to nestane; načež se Viasil do stanu vrátil, poslové však do hradu zašli.

V čase příměří toho častěji, jakož i dříve již, Viasil odcházival, a nevěděl žádný, kam se bere; též velmi smuten díval na břehu rychlotoké Berounky.

Byla však příčina toho následující. Přišel Viasil do Prahy, zamiloval zde sprosté děvče, a převlečen jsa za sprostého jinocha, i její lásku brzo si získal. Dovědělo však se děvče po krátkém čase, že on ne sprostý jinoch, ale strejc knížete Korybuta, voleného krále českého jest, odešlo nemajíc rodičů, do jednoho kláštera blíže Zbraslavi, kde jedna příbuzná její představenou byla, kdež i v brzku roušku přijala, věčně se Bohu zaslíbíc. Dozvěděl se o tom Viasil, častěji tam dojížděl, hledě úmysl její vyvrátiti; však za příčinou prosby Bohdany – tak se dívka ta jmenovala – a poručení představené nikdy nebyl připuštěn. Však nicméně, i když již roušku přijala, tam dojížděl, hledě ji aspoň jen spatřiti, což se mu však velmi zřídka poštěstilo. Tam tehdy i v čase příměří odcházival, proto za-časté smutný sedával při břehu řeky, probíraje loutny struny a pamatuje vzdálené vlasti a dívky milené.

Právě jednou tamodsud' do ležení se vrátil, když mu bratr oznamoval, že k nějaké slavnosti na hrad s Hedvíkem a několika měšťany pozvaní jsou, kamž se i na večer odebrali.

V skvostně připraveném večeradle až do noce hodovali. Ohlašoval již hlásný devátou hodinu, když Viasil vyzván jsa od Johanny, s ní na hradby vyšel. Právě vycházel nad horami

měsíc, jeho bledá tvář zdála se lítostivě na ně hleděti. Kolem panovalo svaté ticho, v ležení ani hlas se neozýval, zdaleka jen hučela Berounka. V sem tam roztroušených chaloupkách jiskřila se světýlka.

Přicházeli spolu až ku studní věži, slova nepromluvivše; až zde Johanna, na níž dříve viděti bylo, že se k mluvení nutí, takto počala: „Viasile, nadarmo se nelze mně již tajiti, jak velice mně drahý jste. Až posud dávala jsem vám to k srozumění, však nadarmo. Nemyslete, že ponejprve snad vás dnes jsem spatřila, ne, již od toho dne, kdy do Prahy jste přišel, vídala jsem vás, tenkrátě již jsem vás milovala; nyní jste přitrhl před Karlův Tejn, zde obdivovala jsem udatnost vaši a milovala vás ještě více, možné-li to bylo. Já jsem byla za jinocha převlečená s poselstvím onehdy v ležení vašem, já byla jinoch zdobený přilbicí vaší. Nejsouc od maličkosti v tom cvičena náruživosti mé zkrocovati, tak dalece láska má k vám zrostla, že teď, ačkoliv vím, že to neslušné děvčeti, vám lásku mou vyjevují. –Viasile!“ při těch slovích na kolena před ním klesnouc, „nepohrdejte mnou, nechtějte pro mé svobodné jednání mě zavrhovati, mně bez vás nelze žíti; den, jenž Vašemu žití dá skončení, jest i mého života poslední den. Bez Vás nebudu míti žádného; otec stářím přemožený v brzku klesne v chladný hrob, matku mou již dávno neznámý s světa zprovodil vrah, a vy-li mne zavrhnete, není žádný, jehož bych milovati mohla.“

S podivením za dlouhý čas hleděl na ni Viasil, nemoha slova promluviti, až pak zpamatovav se, ji od země pozdvihnouti chtěje, takto počal: „Co počínáte slečno? Prosím vás, vstaňte! Kdyby vás někdo uzřel tak přede mnou sniženou, co by pomyslíl sobě o vás?“

Ona však vstáti se zdráhajíc, volá: „Ne, dříve nevstanu od noh vašich, až nade mnou rozhodnete. V vašich rukouch leží osud můj: buď štěstí teď podáno mně bude vámi, buď nešťastná jsem navždy, snad i věčně.“

„Bud' tehdy tomu!“ zvolal posléze Viasil. „Vy jste mne k tomu přinutila; – chyba má měla se mnou pohřbena býti; – vězte, milostivá slečno, že vás mně milovati nelze, protože –“

Rychle se vzchopila Johanna, a– divoce očima koulíc, hrůzným volala hlasem: „Tehdy nadarmo snížila jsem se před vámi, nadarmo potupila sama sebe Bozkovice dcera!“ Mírněji pak po nějaké chvíli tázala se, divně však se ještě jiskřilo v oku jejím: „A proč, smím-li se tázati, mne zavrhuje?“

Zdlouha kráčeli po hradbách, a Viasil vypravoval jí příběh Bohdany a takto skončil: „Mou vinou nešťastná se stala; já, můj klam byl příčina jejího neštěstí; skrz mne zavřely se jí navždy kláštera brány, skrz mne zavřená jí cesta v svět, skrz mne se mísí její pláč v rychlé řeky lkání.

Ač jen zřídka kdy mně možno ji uhlídati, přec jako dříve vždy ji miluji, a jen s životem mým pojde i láska k ní.“

Stáli nad prohlubní, kde mezi skály s jekotem se valil lesní potok, bledá luna nebyla vstavu propast tu osvítiti.

S sepiatýma rukama hleděla Johanna nějaký čas k nebi, strašlivý zdála se míti oumysl; pevně pak chopila se Viasila a volajíc: „Se mnou žítí si zavrhl, se mnou tehdy klesni v smrti chladnou náruč!“ chtěla sním se vrhnouti v propast; Viasil však, jenž již dříve ji pozoroval, zadržel ji silnou rukou, divením volaje: „Slečno!“, ona pak vytrhnouc se jemu a rvouc si vlasy, kvapila nazpět do hradu, volajíc: „Potupená, zavržená!“, až mezi skálami zbudila stojazykou echo.

Brzo nato odešel Viasil se strejcem svým a měšťany Pražskými z hradu.

Byla půlnoc; utišila se v prsouch Johanny bouře, měsíc se skryl za černé mračno. Bloudila Johanna v hradě šerou nocí, vřelé slzy lily se po tváři její. Vstoupila v hradní kapli. Svaté ticho tady panovalo, mdle dohořivala lampa před oltářem, trůnila kde matka Boží. Vysokým oknem patřila sem luna roztrhanými oblaky, zdaleka hučela Berounka; v křoví pod oknem zpíval slaviček lásky žel.

Kleknouc před oltářem, modlila se Johanna v tento smysl: „Potěšení zarmoucených, ty ulehči srdci mému; ty jen teď jsi outočiště mé; šedý mrak se položil před mého žití sluncem; co luna ty teď osvěť mé pouti dny. Sláva má teď zašla jako po parném dnu zlaté slunce; a jako chodce v tmavém lese kdy přepadne noc, tak teď na mne neštěstí se valí strašná moc; potupená jsem před tím, jež miluji; necvičená jsouc zkrocovati náruživosti své, vlastní jsem přivolala neštěstí. O, že tak časně ztratila jsem matku mou, která by mne byla vedla po dráze ctnosti; den smrti její byl mého neštěstí první den i původce. O, pomsti, Ty vševědoucí, před nimž odkrytá jest každá nepravost, smrt matky mé i bídu mou na vrahu matky mé!“

Umlkla. Přistoupnouc k oknu, spatřila za dalekými hvozdy běleti se den; strašlivá pronikla vnitřnosti její myšlenka; domnívajíc se, že, mrtvá-li a navždy ztracená pro Viasila bude Bohdana, snad tenkrát srdce jeho k ní se obrátí; nevědouc, že již ztracená pro něj roušku pojmula, uzavřela se dostat z hradu, očekávati při klášterní zdi, až Bohdana u okna se ukáže, jak od Viasila vyrozuměla, a Bohdanu zavraždit.

S plným toulem a lukem spustila se z hradu. S výminkou, že v budoucí noci opět se vrátí a s pomocí jeho v hrad se vyšine, pomohl jí hrádní provaz upevniti. Ještě dlouho stál pak na hradbách, když již dávno Johanna v lese zmizela.

V vonném máji

v šírém háji

slavičkové šveholí.

Zamkni mříže,

temná chýže!

Mne samota nebolí.

J. J. Marek.

Zašla bouře, dohučel dešť; jasné slunce stálo na prostředku své dráhy; s klášterní vížky ohlašoval jasný zvuk zvonku poledne. Zvlažené a deštěm občerstvené kvítí libou vydávalo vůni, mdle hučeli hájové, a v zlatém lesku vinula se kolem klášterní zdi Berounka.

Na hrobovém pahrbku klášterního hřbitova seděl Viasil, toužebně hleděl k oknům své milenky, očekávaje, brzo-li milostný její se ukáže obraz. Dlouho tak seděl, podepřený o svůj dlouhý meč; mladý tis klenul nad ním své stíny, v kterém hlasně zpívalo mladé ptáče; umlklo časem, a jako ozvěna ozýval se z bezového křoví, které se pod okny Bohdany vzhůru pnulo, jemu odpovídající zpěv.

Dozněl zvonku hlas, otevřelo se okno Bohdany a ona přistoupila k němu. Domnívající se býti nepozorovanou, odhodila obličej její zakrývající roušku, a sepavše rukou svých, modlila se tiše. Černý oblek vyvýšoval bledost tváři; oko její nespátkovalo již více milostnou krajinu, od ustavičného pláče a lkání zhasli zrakové její a modré oko její zavřelo se navždy.

O náhrobek maje hlavu podepřenou, hleděl Viasil nepohnutelně vzhůru; přemoženému patřením neštěstí jejího tekly tiché slze po tváři. I on se modlil, a jak by šetřilo pobožnosti té, umlklo ptáče.

Po nedlouhém tichu počala Bohdana hlasitě sama s sebou, od žádného, jak se domnívala, neslyšená, mluvit: „Kde as teď přebýváš, ty, na kterého i proti vůli mé i v modlitbách mých ustavičně pamatuji; zdaž časem ještě zpomeneš, nešťastnou Bohdanu že jsi miloval; – jednou ještě by bylo možné tebe uzříti; – však nadarmo mne trýzní touha má, v světě nespátkám ničeho více. Nadarmo mně vzchází den i noc, pro mne nekvěte žádné kvítí, mých zraků zhasl jasný blesk a oko mé temná obklopila navždy noc. Ó, bys věděl, jak jsem nešťastná; – však nedej, Pane, by se to dozvěděl, neb miluje-li mne ještě, tehdy dosti nešťastný, a věda osud

můj, byl by nešťastnějším, než již jest. Však dá Bůh, že nebude již neštěstí mne tížiti déle, neb cítím, v brzkém že již čase v pokojný klesnu sen; neb ani příčinou neštěstí mého nejsem v stavu plakati více, slzí mých vyschl pramen.“ V tom opět zavzněl z vížky zvonek. „Slyš, k modlitbě mne volá povinnost; ó dej, Pane všemohoucí! by zvonek ten, který teď mne k mé volá povinnosti, brzo zval mne i v smrti chladnou náruč; poslední bych dala světu: Dobrou noc.“

Nemoha se déle zdržeti, klesl Viasil na kolena, sklonil hlavu svou k zemi a zvolal: „Bohdano!“

V tom zahučel přes zeď klášterního hřbitova šíp a hluboce se vbodl Bohdaně v pravý bok; bolestně vykřikla raněná a klesla zpět, Viasil však, hlavu maje skloněnou, neviděl šíp, a domnívaje se, že uleknutá vyvoláním jména svého vykřikla, odcházel; sám k sobě mluvil, řka: „Já ji urazil, ji, skrz mne tak nešťastnou!“ , co zatím Johanna, z jejížto ruky smrtící vyletěl šíp, nepronásledovaná zmizela v blízký les a nazpět v noci do hradu se vrátila.

Bohdanu našly sestry její silně raněnou, a přivedše ji k sobě, odvedly ji na lůžko její; ona však domnívajíc se, že od Viasila postřelená jest – poněvadž poznala hlas volajícího – bolestně lkala, řkouce: „Toho jsem na tobě nezasloužila!“

Starostlivě hlídaly jí sestry její po celou noc; však nenavštívil sen nešťastnou.

Opět přivítala kukačka pod Karlovým Tejnem v hustém lese jitro; však ne jasné jako dříve vycházelo slunce, nýbrž krvavé, jako dnešní měl po přešlém příměří nastati den. Přistrojené stálo vojsko Pražské, uchystaní byli věncové smolní, a jiné nářadí k dobytí hradu bylo pohotově. V středu vojska stál Hedvik, který přes celou noc tmavým lesem bloudil, pro nějaké bolné předtušení usnouti nemoha, a napomínal lid svůj k setrvání, poroučel, by obzvláštěně věž vysokou hleděli ohněm zkaziti. Pak zašel s Horou opět v tmavý les, očekávaje deváté hodiny, na kterou outok byl odložen.

Smutně nad nimi hučely sosny vysokých jedlí a víchr lkál tmavým lesem co nevěsta na rakvi milence. Zasmušený dlouho mlčel Hedvik a ani Hora slova nepromluvil. Až pak posléz začal Hedvik:

„Zdá se mně, jako bych od dnešního outoku již se vrátiti neměl, a jedině to přeji, by dříve dcera Bozkovice, Johanna, padla rukou mou, která jediná mimo Viasila mne zde chce předčiti slavným jménem; a již proto též ji nenávidím, že jest dcera Bozkovicové manželky, která, jak tobě beztoho známo, mnou pohrdnouc, jej pojala za manžela. Nad mým hrobem žádný lkáti nebude, neb dítě nemám žádných ani manželky žádné. Když však padnu, tehdy žádám, by jsi hleděl mne pomstíti, a neodtrhl dříve od Karlového Tejna, leč by Johanna byla padla.“

Což když mu Hora přislíbil, obrátili se nazpět k vojsku.

Počal se outok, hlasně zněl trub hlas a břinkot mečů, ohniví věncové lítali v hrad, a najednou byla vysoká věž v nebezpečnosti ohněm sklesnouti.

Sem tam Hedvik přebíhal, jen Johannu hledaje. Dlouho se mu nepoštěstilo ji nalezti, až posléz blíže brány na hradbách ji spatřil. Prudce, jako z mrštného luku šíp, pod bránu spěchal, po skále nahoru lezl, a když na poručení Johannino žádný mu nebránil, zdi zlezl.

S divokým rykem vrhl se na Johannu, strašný počal se boj, neb Johanna tak dobře mečem, jako prakem zacházeti znala: brzo ona, brzo Hedvik ustupoval, zdola hledělo vojsko s podivením na ten boj, i obležení o své meče podepření patřili na ně.

V tom vyletěl Hedvikovi z ruky meč, přes zed' letěl v hluboký ouval mezi skály dolů, a dopadna z nesmírné výšky země, roztránil se. Zajatý Hedvik byl svázán a zuřil a zpouzel se velmi, do hradu veden býti nechtěje; okovy své roztrhati chtěje, řval co rozdrážděný tur: „Nechtějte mne šetřiti, nebo vězte, že nejouhlavnější nepřítel váš před vámi! A ty, ani dívka ani muž jenž nejsi, k potupě Stvořitele svého opásajíc se mečem, věz, že tvá smrt byla oučel můj a tvá potupa; proč mne šetříš?“

Nevšímajíc si slov jeho, Johanna poručila jej do hradu vedsti.

Načež on opět: „Neradujte se ze zkázy mé, neb vězte, že jistě pomstěn budu; v brzku sklesne vaše hrdá věž a pohřbeni budete v zříceninách hradu svého, jakž ode mne poručeno jest!“

Načež rychle Johanna: „Mne si chtěl potupiti, potupen buď sám; hrad si poručil ohněm zkaziti, to překazím já. Svažte jej pevněji; jakožto vůdce, jenž chtěl dosáhnouti koruny české pro svého Korybuta, dostaň korunu, však slaměnou, a buď s ní korunován sám. Pak upevněte jej za ramena na dlouhé dřevo, tak ať visí ze střechy věžní, a zajisté že společníci jeho přestanou na věž házeti ohnivé věnce.“

Tak se i s Hedvikem, jakkoliv zuřil a se zpouzel, stalo. – Na dlouhém dřevě nově tesaném visel z věžní střechy, korunou slaměnou hlavu maje ovinutou; pod ním zněl bojujících lomoz a křik, přestaly však vojska jeho smolné věnce na věž házeti.

Silným hlasem řval: „Nešetřte pro mě věž, házejte jako prvé oheň; a největší radost má bude, kdy se mnou dolů se pořítí hrdá věž.“

Neslyšeli však jej pro břinkot mečů a křik bojujících dolejší; nadarmo hleděl zprostiti ruce své svazku.

Na přístřeší stála Johanna, klaníc se, jak pravila, slávě jeho, posmívajíc se mu, že vyvýšenosti, které hledal, dosáhl.

Hrůzně dole zněl zvuk trub, břinkot mečů, lomoz a křik bojujících; v tom poštěstilo se mu jedné ruky vymknouti, z poprsníku svého vyrval dýku, zařval silným hlasem: „Věz, dívko, že já matky tvé, která mnou pohrdla, jsem vrah!“, přeříznul provaz, na kterém byl upevněn, a řítil se v hrůznou mezi skály propast.

Sklesla Johanna, utichl dole křik a lomoz; outok byl skončen.

Valdice

Wenn der Sterbende schon in Jene finstere
Wüste allein hingelegt ist, um welche die
Lebendigen ferne am Horizont, wie tiefe
Wölkchen, wie eingesunkene Lichter stehen,
und er in der Wüste einsam lebt und stirbt:
dann erfahren wir nichts von seinen letzten
Gedanken und Erscheinungen. Aber diese
Poesie zieht wie ein weisser Strahl in die
tiefe Wüste, und wir sehen in die letzte
Stunde des Einsamen hinein.

Jean Paul.

Na obzoru rozlehlé roviny, poslední za Jičínem před horami Krkonošskými, vylézal pod Kumberkem nevelký vojenský zástup bojovníků rozličného druhu, jakýchžto se v poslední polovici třicetileté války nemalé množství – jak císařských tak švédských – po Čechách toulalo a původem bylo nesčíslných menších šarvátek. U vycházejícím slunci se lesknoucí zbraň vystupovala buď na pahorky zástup obkličující, buď se skrývala za nimi, jakž buď po kopci neb dolinou se blížil. Posléze dostoupil roviny; byl to zástup císařských.

Nejpředněji jel císařský podplukovník. Celý jeho spodní šat byl ze žlutě vydělaných jelenic šitý a černě vyložený. Žádná obyčejná kulka švédské střelby nebyla s to, aby brnění jeho prorazila, což mnohý důlek na kyrsu jeho dokazoval. Ocelová přilbice měla hledí, které buď zdvihnouti buď spustiti se mohlo, a ocelový široký obojek na krk. Stehna i ramena krylo též ocelové odění, a ruce chráněny byly rukavicemi z článkovitého mosazu, uvnitř koží vykládanými; na nohou pak měl vysoké, pevné, svrchu po kraji přehnuté boty. Sedlo bylo vysoké a i uzdy byly tenkým ohebným železem pobity. Meč jeho byl dlouhý, rovný a širokou rukověťí opatřený, a v sedlu byly z každé strany dvě veliké pistole s německými zámky.

Perami na přilbici, řetězem na prsou a širokou, s pravého ramena k levému boku převázanou páskou červené barvy rozeznával se od následujících jej asi dvanácti kyrysníků. Za těmi jeli čtyři karabinníci, lehčeji oněch odění, každý karabinou, dvěma pistolemi a kordem ozbrojeni, a tudý více ku střelbě potřební, nežli k blízkému se s nepřitelem setkání. Pěší střelci a kopiníci šli za jezdci. Odění byli kopiníci ocelovými náprsníky a železnými, břicho objímajícími pruhy; na hlavách měli přilbice bez hledí, po straně dlouhý kord a v rukou patnáct i osmnáct střevíců dlouhá kopí s ostrou špicí nahoře; anebo nesli kratší, nahoře podivně utvořené, pobité dřevce, které halapartnou nazývali.

Střelci byli oblečeni v krátké kazajky se širokými rukávy a široké krátké spodky. Nové pláště, které teď právě počínali nositi, byly přes ramena převázány; na hlavách pak měli klobouky nahoře užší než dole, s úzkou svislou střešou a uvnitř ocelí opatřené. Zbroj neměli žádnou; zbraň jejich byla krátká zkřivená šavle a pět střevíců dlouhá mušketa, tak těžká, že ji při střílení o dřevěné vidlice museli opírat. Vidlice a luntý, kterými se pro nedostatek zámků u muškety muselo vypalovati, naloženy byly na několika koních, na konci zástupu vedených; pročež se dá lehce pomysliť, jak zdlouha takovýto zástup musel cestovati a jakých příprav to stálo, nežli se i ten nejmenší boj mohl začíti.

Naposledy vylezlo hejno lehce oděných, karabinou a širokou šavlí ozbrojených Chorvatů, kteří v bitvách tu samu službu jako nynější myslivci konajíce, nejvíce rozptýlení a v největším nepořádku bojovali.

Dostoupivše roviny, zůstali státi, a setník Chorvatů, vysoký, silný mladík, přistoupil k podplukovníku.

„Tamto jsou Valdice,“ pravil nataženou rukou k polední straně ukazuje, „a vy jste mi slíbil, že mi bude povoleno tam se stavěti a zdržeti.“

„Ano,“ odpovídal podplukovník; „rozmyslil jsem se ale, nepůjdete sám. Vezměte své Chorvaty s sebou, zdržte se – jak jste žádal – čtyry nebo pět dní, a pátrejte zatím pilně v okolí.“

Pak táhněte k západu, a písečnými doly pod Troskami a hrubou skalou stíhejte zástupy nepřátelské; k tomu se sbor váš nejlépe hodí. Já mezi tím časem zatočím se k východu, a po sedmi dnech sejdeme se v Mladé Boleslavi. Rozuměl jste?“ Setník se uklonil.

„Mějte se dobře,“ pozdravoval podplukovník a táhl se svým sborem dále k východu.

Chorvatům opakoval setník vůli podplukovníkovu, a dal jim – dlouhou noční cestou unaveným – povolení k odpočinutí; oni pak s hlasitým plesáním poručení jeho přijavše, umístili se ve vysoké trávě, kolem malého pahorku, který právě na obrubě rozlehlé roviny ležel, v rovné linii se vsí Radimí a vycházejícím sluncem. Setník pak sám vystoupiv na pahorek a na prsou založiv ruce, hleděl smutně v rozmanitou krajinu.

Tesklivé muselo to býti upamatování, které bylo s to, aby tak hluboký smutek uvedlo v tak jaré srdce a takový zármutku výraz v tak kvetoucí tvář.

Byl silný vysoký mladík – jak jsem již pravil – setník ten; zbroj jeho byl pouze ocelový náprsník přes žlutý oděv, zbraň dlouhá zkrivená šavle a dvě pistole za černým pasem, ozdoby jeho zlatý na prsou řetěz, červená, s pravého ramena k levému boku převázaná páska, a dvě dlouhá péra na širokém klobouku, jedno bílé, druhé červené barvy.

Chorvati se s hlučnou radostí rozhostili pod pahorkem ve trávě, šaškující jednali někteří mezi sebou o rozdělení a vyměnění společně dobytého zboží, jiní, přikryvše obličej širokými klobouky, pevně usnuli – byl sbor ten asi sto mužů silný – a setník stál sám jediný smutný na pahorku nad nimi. Sotva vyšlého slunce rudá zář opírala se o vysokou jeho postavu, ranní větřík mu pohrával s dlouhými kadeřemi, jež po náprsníku a po zádech mu poletovaly, a s perama na širokém klobouku; temné oko jeho rozhlíželo se tesklivě po daleké jitřní krajině.

Rozmanitost byla hlavní vlnou krajiny této; milostná spanilost a vážná velebnost byly v ní spojeny jako v obličejí jarého jinocha, který teď zasmutnělý hleděl v ni. Za ním na půlnoc a v levo k východu ležely v dálce u velikém půlkruhu hory Krkonošské, a temnomodrý stín střídal se po velebných stupních těchto s rudožhavým světlem prvního slunce. Po pravé straně setníka stínily – z temných vystupující dolů – temné kopce Kumburk a Bradlec se svými hrady, a za nimi, vysoko nad ně, strměla krásná hora Tábor. Z hluboké nížiny táhla se zpovolna vzhůru až k své ohromné výši, a na jejím daleko táhlém hřbetě střídaly se od paty až ku polovici její výše zelená pastviště se zlatem v dlouhých polích dozrávajícího obilí; od polovice však byla rozlehlá pole lemována temnými lesy. Sem tam se míhaly v ranní záři jednotlivé dvory a jiná stavení – buď v úrodné planině, buď ve stínu temnozelených lesů umístěná. Po její hořejší, o něco příkřejší polovici modraly se husté mladé lesy, a v příkrém čele hory vystupovaly místy šedé skaliny z temného houští, až na nejvyšším temenu se jí bělal

málo rozeznaný kostel na obzoru rudého nebe co bílá skalina strmící na krvavém moři. Právě před setníkem, v polední stranu obráceným, byla daleká rovina, po nížto se úrodná pole s kvetoucími lučinami střídala; na obzoru jejím stál chlum Veliš, korunovaný zdi starého hradu, a o něco blíže strměl holý kopec Zebin. Tak byla tato rozkošná krajina kol a kolem uzavřena, po níž teď smutné oko jinocha se ohlíželo.

Ačkoliv cit pohledem v krásnou krajinu, obzvláště v čase dozrávajícího obilí zbuzený, nikdy není pouze radostný, jakož vůbec žádný z citů lidských není čistý a bez přimíšení jiného, prvnímu odporného citu, žádná z vášní lidských bez přimíšení jiné, první protivné vášně; ačkoliv při pohledu tomto vezdy jakási neznámá touha, neurčitá tesklivost a tajný smutek se mísí v radost z krásné krajiny: přece se zdála truchlivost mladého setníka ještě jiné míti příčiny, neboť oko jeho se zvláštním výrazem několikrát utkvělo na červených střeších kartauzu Valdického, který blíže pod kopcem Zebínským vyhlížel ze stínu ovocného stromoví nad vysoké, kartauz obepínající zdi. Truchlivě ležel rudý paprsek sotva vyšlého slunce na střeších těchto a nad celou rovinou vůkol nich.

Podplukovníkův zástup bylo ještě viděti v dolínách daleko pode vsí Radimí, po chvíli pěší střelce a kopiníky, až v záhybu dolu zmizel celý zástup do hustého lesa na pěšině ku hradu Pecce.

Hlas zvonku s vížky Valdické obrážel se o holý Zebín, smutný zpěv zazněl v uchu setníkově, čině ho pozorná na nějaký sbor lidí, daleko v rovině mezi poli a lučinami pěšinou ku klášteru kartuzianů se beroucí.

Byl to průvod pohřební; bílé šaty dívek malou rakev nesoucích míhaly se zelenými lučinami a černé korouhvičky vály nad nimi co dvě přeletujících havranů. Temněji a temněji zněl zpěv jejich, až posléze umlkl a celý průvod zmizel ve vchodu klášterním.

Dlouho tak stál mladý setník, u hlubokém – zdálo se – zapomenutí, maje oči upřeny na osamělé před sebou střechy, co zatím ostatní zástup kolem pahorku rozhostěný vždy veseleji si počíнал. Když pak již i zvonek klášterní byl umlkl a hluboké slavné ticho se rozložilo nade půvabnou krajinou, setník sestoupiv s pahorku, poroučel přichystati se k odchodu. Hlučně se vzchopili Chorvatí a asi po půl hodině byli již u Valdic.

Nežli setník lid svůj ve vůkolní chalupy rozdělil a některé z nich vyslal na zvědy pod zříceniny Trosek, jejichžto dvě věže v dálce na vysokých rozdělených skalínách co jelení parohy se zdvihaly: byla již jedenáctá hodina a znova zazněl zvonek s vížky klášterní. Ještě jednou napomenuv Chorvaty k pokoji a pozoru, odcházel setník a brzo vešel vysokými vraty, nad nimiž spojené C a W v kameně bylo vytesáno, u veliké klášterní nádvoří.

Po každé straně uvnitř dvoru stála studně. Naproti vratům celou délkou dvoru bylo průčelí kartauzu. Uprostřed byl kostel, do něhož několik stupňů zvýší velké dvěře vedly; po obou stranách v souměru byl zavřený vchod dovnitř kláštera. Na stupních kostela seděly ženské atd.

Úzkými vraty na pravém úhlu nazad dvora vkročil poutník v jiný malý dvůr a po zelené pažiti vzhůru přistoupil ke zídce přes dva lokte vysoké, přes kterou bylo viděti na malý hřbitov a přes něj na cestu ku Praze. Celý hřbitov podobal se rozkošné zahrádce. Kolem zdi pnulo se bezové křoví, každý hrob byl obložen zelenajícím se drnem a posázen květinami počasí toho. Z růžových a jiných křovisek vyhlídal na každém hrobu černý křížek a mezi rovny se křížily stezky pískem posypané. Nazad hřbitova byl malý domek, byt hrobníkův; kolem nízkých oken a pod nimi okolo sedadel z drnu udělaných vinulo se vinné réví až po střechu, na které dvě hrdliček cukrovalo.

Bylo k jedenácté hodině a náramně parno. Hluboké ticho panovalo kolem, jen některá moucha bzučela po klesajících vedrech, ráno však pilně zalitých květinách. Jen časem zazněl pohřební z kostela zpěv a ze vzdálených lesíků volala kukačka.

Jinoch, opřev se lokty o nízkou zeď, pozoroval hrobníka, hrob kopajícího. Byl to šedivý shrbený stařec. Bílé vlasy mísily se v dlouhou šedivou bradu; oblek jeho byl černá vesta, takové spodky i punčochy, a bílá rozevřená košile. Šedivá kazajka a kulatý klobouk ležely na nejbližším rovci. Ač pro vysoké stáří velmi slabý se zdál, přece pracoval pilně a velmi pozorně lesknoucím se rýčem. Vstoupiv do vykopané jámy, nahrabanou hlínu stranou vyhazoval; po chvíli opět vylezl a úzkostlivě se všech stran vyměřoval hrob, zdali všude stejně široký a dlouhý jest; pak kopal dále.

Chvíli pokopav, jako dříve vstoupil v jámu, potom zase vyměřoval šířku a délku; a to tak pořade, až posléze šňůrkou, na jejížto jednom konci olůvko zavěšeno bylo, hloubku jámy vážil.

Opět opravoval a hladil a měřil i vážil, až hrob všude stejně dlouhý, široký, hluboký a hladký byl. Pak srovnával vyházenou hlínu, vyhrabané kosti vybíraje a skládaje v podlouhlou hromadu, kterou posléze přihladiv, ostrou lopatou pro okrasu lemoval a drnem přiohrousil. To vše s takou pilností a úzkostlivostí a, jak se podobalo, i s potěšením činil.

„Pomáhej Pán Bůh!“ praví jinoch.

„Dejž to Pán Bůh,“ odvěce stařec...

